

Oponentský posudok

na habilitačnú prácu

PODOLAN, Peter: Veľká Morava v historickej spisbe generácie Všeslávie.

Bratislava : Univerzita Komenského, Filozofická fakulta, 2018.

Historik Peter Podolan, ktorý sa dlhodobo venuje dejinám Slovenska v 19. storočí, najmä tej etape vývoja, ktorý sa tradične a konvenčne označuje ako slovenské národné obrodenie, predložil na habilitačné konanie historiograficky ladenú prácu, zameriavajúcu sa na generáciu Všeslávie. V pomerne útlej publikácii skúma historickú produkciu, historické myslenie a do istej miery aj filozofiu dejín troch slovenských predstaviteľov tejto generácie, Jána Kollára, Pavla Jozefa Šafárika a Jána Hollého. Svoju pozornosť zaostril na konkrétny segment historického myslenia, na veľkomoravskú tradíciu, ktorá mala výraznú identitotvornú funkciu.

Názov diela zvädza čitateľa k tomu, aby túto publikáciu pokladal za istý pendant k historickej práci dvojice autorov ŠKVARNA, Dušan – HUDEK, Adam: *Cyril a Metod v historickom vedomí a pamäti 19. a 20. storočia na Slovensku* (2013). Zásadný rozdiel medzi oboma prácami spočíva v tom, že zatiaľ čo Škvarnov a Hudekov opus skúma príslušný (cyrilometodský) fenomén v kontexte celého 19. a 20. storočia, Podolanova práca skúma veľkomoravský fenomén iba v rozpätí jednej generácie. Samozrejme, autor má na takéto chronologické vymedzenie spracovanej problematiky právo, a ja ho plne akceptujem. Na druhej strane však vyvstáva otázka, či by mu širší záber neposkytol väčšie interpretačné možnosti, napr. pri porovnávaní historických názorov generácie Všeslávie a generácie slovenských romantikov.

Autor rozdelil skúmanú problematiku do piatich kapitol, prekvapujúce však je, že do textu nezaradil tradične chápaný úvod – do istej miery však jeho úlohu plní prvá kapitola, v ktorej sa venuje aj vymedzeniu pojmov a termínov. V nasledujúcich kapitolách registruje vývoj veľkomoravskej tradície ako tradície štátnej, ktorá sa formovala v určitej opozícii voči uhorskej štátnej tradícii, zároveň však vykazovala určitú komplementárnosť s cyrilometodskou tradíciou, a konkrétne analyzuje názory a myšlienky Kollára, Šafárika a Hollého. Obmedzuje sa však iba na túto rovinu – nazvime ju „producentská“ – a

„konzumentov“ (napr. dobových čitateľov diel týchto autorov) evidentne obchádza. Pritom táto rovina je rovnako dôležitá, bez ohľadu na to, či v príslušnom kontexte hovoríme o tradícii alebo o kolektívnej pamäti. Pri konkrétnych menách príslušníkov generácie Všeslávie uvádza aj Jána Čaploviča, no vzhľadom na to, ako túto generáciu definuje, je otázne, či tohto vzdelanca, ktorý bol z hľadiska svojej identity niekde úplne „inde“ ako Kollár či Šafárik, sem možno zaradiť. Podobne je pre mňa rušivé autorovo zaradenie Samuela Štúra do údajnej „šedej sféry“ „intelektuálnych pracovníkov“ (s. 12). Nejde ani tak o termín šedá sféra, ktorý sa mi zdá inovatívny a „osviežujúci“, ale skôr o charakteristiku S. Štúra ako intelektuála (inteligent verzus intelektuál).

Autor sa pomerne intenzívne vymedzuje voči tradične používanému pojmu fáza národného hnutia a preto siahol po pojme generácia, ktorý sa mu zdá vhodnejší, adekvátnejší, na druhej strane však prekvapujúco používa napr. termín národné obrodzenie. Rovnako kritizuje aj – údajne – povrchné používanie pojmu mýtus/mýty, ktoré pokladá skôr za módnú záležitosť. Len na okraj pripomínam, že to nie je len záležitosť skúmanej generácie, mýty predsa generuje aj dnešná historiografia. S jeho názorom sčasti súhlasím, má pravdu v tom, že je potrebná definícia mýtu, je to však skôr námet do diskusie.

Jeho myšlienky sú často formulované neadekvátne, nejasne alebo vyslovene zmätočne. Na s. 15 sa napr. zmieňuje o úvahách slovanských národov, čo je v podstate obmenou personalizácie, ktorá sa v takýchto textoch bežne, ale nesprávne používa (národy predsa nemyslia, nie sú to živé osoby). Pre autora je príznačné aj nedostatočné rozlišovanie medzi autorským komentárom a interpretáciou či reprodukciou názorov konkrétnych historických osobností, takže vlastne častokrát nevieme, či autor tieto myšlienky myslí naozaj vážne (napr. s. 15): „*Pre Slovákov, ale aj príslušníkov ostatných menších slovanských národov znamenala [slovanská] spolupráca jednak možnosť záchrany pred asimiláciou, [...], súčasne práve cez koncepciu všeslovanského národa mohli posilniť váhu svojho názoru, povzniesť sa nad každodenné problémy s odnárodňovaním a riešiť iné problémy spojené s problémom veľkosti. Z hľadiska filozofie dejín mohli Slovania plniť svoju dejinnú úlohu až v plne zjednotenej podobe.*“ A v poznámke č. 36 dodáva: „*Pre Slovákov by tak bol problém s maďarským národným hnutím, mocenským establišmentom Uhorska a proklamovanou asimiláciou vyriešený, naopak to boli Maďari, ktorí by sa „utopili“ v slovanskom mori. Jediným súperom všeslovanského národa sa mohol stať iba podobne zjednotený celok nemecký.*“ – Toto je názor autora alebo autor iba tlmočí myšlienky príslušníkov skúmanej generácie? V druhom prípade by stačilo len jednoznačne artikulovať pôvodcu týchto myšlienok, no ak sú to názory

Petra Podolana, potom je namieste otázka, aký kritický odstup má ako bádateľ od skúmanej problematiky.

Ako som už naznačil vyššie, publikácia nie je svojím rozsahom príliš veľká, skôr naopak. O to paradoxnejšia je podoba poznámkového aparátu, ktorý v podstate prehlušuje hlavný autorský text. Samozrejme, chápem snahu autora po dosiahnutí maximálnej objektivity či maximálnej informovanosti čitateľa, no v tomto prípade sa asi snaha míňa účinkom. Pri čítaní textu sa mi často stávalo, že som potreboval bližšie vysvetlenie autorovej myšlienky, no keď mi sklízli oči na poznámky, našiel som tam len kumulované bibliografické záznamy.

Z hľadiska heuristiky autor pracuje s pomerne širokou bazou prameňov i literatúry. Podarilo sa mu zhromaždiť veľké množstvo poznatkov, jeho práca má výrazne pozitivistický rozmer. V posudku som upozornil na viaceré problémy predloženej habilitačnej práce. Po úspešnom habilitačnom konaní odporúčam, aby bol autorovi PhDr. Petrovi Podolanovi, PhD. udelený vedecko-pedagogický titul docent v odbore slovenské dejiny.

V Bratislave, 7. 10. 2019

Mgr. Peter Macho, PhD.

Historický ústav SAV Bratislava